

Motion till riksdagen 2017/18:3923

av Carl Schlyter m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen antar regeringens förslag med den ändringen att det i 1 § lagen (1992:1300) om krigsmateriel införs tre ytterligare stycken med den lydelse som framgår av bilaga 1.

Motivering

Sveriges säkerhetspolitiska intressen står inte i motsats till mänskliga rättigheter. Tvärtom. En politik för långsiktig säkerhet kräver i själva verket att vi inte i praktisk handling undergräver de rättigheter vi förpliktar oss att respektera. Det är därför oacceptabelt att den proposition om nya regler för vapenexport som regeringen presenterar inte sätter stopp för vapenexport till diktaturer och krigförande länder. Detsamma gäller för demokrati, utveckling och hållbar fred. Det finns därmed i många fall uppenbara säkerhetspolitiska vinster med att inte exportera krigsmateriel, något som både utredningen om export av krigsmateriel och propositionen bortser ifrån.

Mänskliga rättigheter är okränkbara, och det måste Sverige stå upp för inte bara i ord utan i handling, då dessa äger ett absolut värde som inte får kompromissas bort. Det föreslagna regelverkets formulering om att brister i demokrati och kränkningar av mänskliga rättigheter ska utgöra ”hinder” för vapenexport räcker inte. Förbudet måste vara absolut. Inga avvägningar gentemot andra intressen kan göras om Sveriges politik vad gäller främjande av demokrati och mänskliga rättigheter ska vara trovärdig.

Regeringen föreslår en ändring i riktlinjerna från “grova och omfattande kränkningar” till “allvarliga och omfattande kränkningar” (s. 48).

Tyvärr är ändringen fortfarande otillräcklig för att hantera det problem som tillståndsprövningen haft under många år, nämligen att mänskliga rättigheter i mottagarlandet kompromissas bort i helhetsbedömningen då de ställs mot svenska försvars- och säkerhetspolitiska intressen.

ISP har i sitt remissvar på KEX-utredningen konstaterat att myndigheten inte ser att förändringen kommer att ha några praktiska konsekvenser för deras bedömningar.

En formulering som sätter gränsen vid ”allvarliga och/eller omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter” skulle öka möjligheten för att respekt för mänskliga rättigheter säkerställs.

Detta skulle minska glappet mellan krigsmaterielexportpolitiken och den utrikespolitik som Sverige driver på andra områden.

Detsamma gäller för vår politik för global utveckling som beslutades av riksdagen 2003. Den kräver att all politik ska vara förenlig med stärkande av mänskliga rättigheter och fattigdomsbekämpning. Då går det inte att använda sig av begrepp som ”helhetsbedömningar” som förevändning för att rättfärdiga vapenexport till diktaturer.

Sveriges intressen sammanfaller inte med vapenindustrins. Lagstiftningen måste skärpas så att kryphålen som medger export till diktaturer och förtryckare täpps till. Även regeringens myndigheter påtalar problemet med vapenexport i Sidas skrivelse Åtterrapporering enligt regleringsbrev om biståndets och Sidas roll i Politik för Global Utveckling (Sida 2015). Där lyfts vapenexporten som ett särskilt säkerhetshot: ”Det finns olika målkonflikter relaterade till handel med länder som inte är demokratiska och brister i respekten för mänskliga rättigheter. Särskilt tydlig är frågan om svensk krigsmaterielexport, där vapen som hamnar i orätta händer kan utnyttjas för att understödja konflikter och väpnat våld.”

Faktum är att språkbruket i propositionen kring politiken för global utveckling innebär en urholkning av riksdagens beslut. I propositionen står det att det ska vara en ”lämplig avvägning mellan olika försvars-, säkerhets- och utrikespolitiska intressen i det enskilda ärendet, inbegripet de intressen som finns för en hållbar utveckling i mottagarlandet. [...] I stället bör det inom ramen för en helhetsbedömning beaktas om den tilltänkta exporten allvarligt motverkar en rättvis och hållbar utveckling i den mottagande staten”.

Detta står i stark kontrast till vad riksdagen tidigare beslutat kring PGU. I utrikesutskottets utlåtande Sveriges politik för global utveckling (2003/04:UU3) sammanfattas att ”politiken skall präglas av ett rättighetsperspektiv, vilket innebär att människors rättigheter skall utgöra grund för de åtgärder som vidtas för en rättvis och hållbar utveckling. Demokrati, jämställdhet och barnets rättigheter lyfts särskilt fram. Vidare skall politiken också präglas av de fattigas perspektiv, vilket innebär att fattiga människors behov, intressen och förutsättningar skall vara utgångspunkt i strävandena mot en rättvis och hållbar utveckling”. I PGU-besluten talades det om konsekvensanalyser utifrån rättighets- och fattigdomsperspektiven. Inte en ”lämplig avvägning” mellan olika svenska intressen.

En feministisk utrikespolitik värd namnet kan inte heller tillåta vapenexport till länder som systematiskt förtrycker och diskriminerar kvinnor.

I regeringens proposition sägs att mänskliga rättigheter ska få en större betydelse vid tillståndsgivning. Propositionen ger exempel på vad allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter kan vara. Men i den listan på allvarliga övergrepp saknas ett genderperspektiv. Den svenska vapenexporten t.ex. till Brunei, Förenade Arabemiraten, Oman, Pakistan, Qatar och Saudiarabien, går helt emot den feministiska utrikespolitiken då dessa länder systematiskt kränker mänskliga rättigheter, i synnerhet kvinnors och flickors rättigheter. Strukturell diskriminering av kvinnor gör att vapenexporten drabbar kvinnor extra hårt – både direkt och genom att exporten legitimerar stater som systematiskt kränker mänskliga rättigheter, i synnerhet kvinnors rättigheter.

I både FN:s och Europarådets uppräknings över allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter listas flera kränkningar som särskilt drabbar kvinnor, t.ex.

omfattande sexuellt våld, sexuellt slaveri eller kidnappningar för trafficking som utförs av statliga aktörer eller sanktioneras genom straffrihet.

Den feministiska utrikespolitiken har gett Sverige ett internationellt anseende, bl.a. i FN. Sverige har tagit en rad internationella initiativ som bl.a. har bidragit till att öka antalet kvinnor som deltar i fredsprocesser.

Vad gäller vapenexporten förloras det feministiska perspektivet, och andra intressen tillåts stå över mänskliga rättigheter. Eftersom lagförslaget saknar en genusanalys riskerar förbrytelser mot kvinnor och andra diskriminerade grupper att förbises helt när exporttillstånd ges.

Export av även icke-krigförande utrustning blir även den legitimerande för de regimer som bryter mot mänskliga rättigheter.

Den legitimerande effekten var en av slutsatserna i Krigsmaterielöversynskommitténs rapport men finns inte med i regeringens proposition. Gränsdragningsproblematik uppstår även mellan vad som är krigförande och icke-krigförande utrustning. Vapenexport är den högsta formen av godkännande av en annan stats agerande. Vapenexport är inte bara en handel med en vara utan en handel med makt, som skapar långtgående relationer och beroenden mellan köpar- och säljarstat. På samma sätt som vapenembargon och sanktioner kan markera globalt mot en stats beteende kan godkännande av vapenexport till ett land vara legitimerande. De materialspecifika bedömningarna innebär att krigsmateriel för strid är svårare att få tillstånd för att exportera medan övrig krigsmateriel är enklare att få tillstånd att exportera. Detta leder till att företag får tillstånd att exportera övrig krigsmateriel till icke-demokratier, som befinner sig i krig och systematiskt kränker mänskliga rättigheter. Ett aktuellt exempel är exporten av radar- och stridsledningssystemet Erieye/Global eye till Saudiarabien och Förenade Arabemiraten, två diktaturer som har en nyckelroll i kriget i Jemen. Därför ska förbudet för att nå sina mål vara heltäckande i fråga om alla former av tillståndspliktig utrustning, utan undantag.

Det ger också konstiga signaler till länder i instabila regioner om de inte får några militära fördelar för besväret att stabilisera en region. Ett vapenexportförbud bidrar till att ge incitament för länder som väljer en demokratisk och rättighetsbaserad väg. Alla diktaturer och förtryckare faller till slut; den kortsiktiga vinst en vapenexport kan ge uppvägs många gånger om av vinsten att de krafter som tar över efter diktaturen får en mycket positiv bild av Sverige som partner. Vapenexporten däremot skapar generationer av framtida ledare som fått sina familjer mördade av svenska vapen, något som utöver det mänskliga lidandet också försvagar våra internationella relationer och framtida exportmöjligheter.

Samtliga ovanstående problem skulle minska om ett tydligt förbud mot export till stater som har grava brister i demokratin eller som riskerar att begå krigsbrott skulle införas. I övrigt kan en tydligare politik för PGU och kvinnors rättigheter införas genom tillkännagivanden från utrikesutskottet i dess betänkande.

Bilaga

1 §

Denna lag gäller dels materiel som är utformat för militärt bruk och som enligt regeringens föreskrifter utgör krigsmateriel, dels tekniskt stöd avseende krigsmateriel som enligt regeringens föreskrifter utgör tekniskt bistånd.

Tillstånd enligt denna lag får lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot *Sveriges internationella förpliktelser eller Sveriges utrikespolitik i övrigt*.

Tillstånd ska, förutom när de internationella förpliktelserna medför att tillstånd inte får lämnas, baseras på en samlad bedömning av de säkerhets-, försvars- och utrikespolitiska skäl som talar för respektive talar emot att tillstånd beviljas.

Vid tillståndsprövningen avseende utförelse och annan utlandssamverkan ska särskilt avseende fästas vid den mottagande statens demokratiska status, statens respekt för mänskliga fri- och rättigheter och den humanitära rätten, om staten befinner sig i väpnad konflikt eller om staten riskerar att hamna i en väpnad konflikt. Ifall det förekommer allvarliga och/eller omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter utgör det ett ovillkorligt hinder för tillstånd till utförelse av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel.

Om det finns en uppenbar risk för export till part som deltar i krigsförbrytelser får tillstånd inte lämnas.

Carl Schlyter (MP)

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutz (MP)

Jabar Amin (MP)